

N. KRUPSKAJA APIE SĄMONINGOS DRAUSMĖS AUKLĖJIMĄ

E. LEVANIENĖ

N. Krupskaja — žymi tarybinė pedagogė. Ji daug pasidarbavo, vystant komunistinio auklėjimo teoriją ir praktiką, organizuojant naują tarybinę mokyklą, kurioje būtų auklėjami labai išsilavinę, kultūringi, sąmoningi komunistinės visuomenės kūrėjai. Dar prieš Spalio socialistinę revoliuciją ji propagavo naujus marksistinius auklėjimo principus, žadino mokytojų mintį, nukreipdama juos ieškoti naujų būsimos tarybinės mokyklos kelių. Po Spalio socialistinės revoliucijos, dirbdama vadovaujančiuose TSRS švietimo komisariato postuose, ji nurodė naujas gaires mokytojams dirbti tiek mokykloje, tiek užmokyklinėse įstaigose.

N. Krupskaja sugebėjo kūrybiškai panaudoti marksizmo-leninizmo mokymą, sprendžiant kiekvieną pedagoginį klausimą, parodė, kaip bendrąsias komunizmo idėjas taikyti kasdieniniame auklėjamajame darbe.

Ypač vertingi N. Krupskajos pasakymai komunistinės moralės auklėjimo klausimais. Ji reikalauja, kad vaikai iš pat mažens būtų įtraukti į kovą už darbininkų reikalą, į kovą su buržuazinės moralės liekanomis žmonių darbe ir buityje, į konkrečią kasdieninę komunistinės visuomenės statybą. N. Krupskaja tai laiko pagrindiniu jaunosios kartos auklėjimo principu.

Kurti komunistinę visuomenę negalima pavieniui. Darbininkai laimėjo revoliucinę kovą su carizmo patvaldyste ir nuslopino kapitalistų pasipriešinimą, tik susijungę į vieną bendrą griežtai organizuotą partiją, tik visoms darbininkų masėms susibūrus apie Komunistų partiją. Todėl ir vaikai kovoti už komunistinį partijos reikalą gali tik organizuodamiesi į kolektyvą, tik dirbdami ir gyvendami kolektyve. N. Krupskaja vaikų susivienijimą į kolektyvą laiko būtinu vaiko auklėjimo bei gyvenimo principu ir sąlyga visoms kitoms komunistinės moralės savybėms vystyti. Ji ne kartą yra pasisakiusi, kad svarbiausia suburti vaikus į kolektyvą ir išmokyti juos išvien, padedant vieni kitiems ir susiklausant, dirbti reikalingą visam kolektyvui darbą, kurį patys bendrai pasirinko atlikti.

Kolektyvinis darbas neįmanomas be drausmės. Bet mums reikalinga ne lazdos, ne prievartinė drausmė, o sąmoninga drausmė. Ją galima išauklėti tik kolektyve. Todėl N. Krupskaja, kalbėdama apie vaikų kolektyvinį auklėjimą, beveik visur paliečia ir sąmoningos drausmės auklėjimą. „Ir mokykla, ir pionierių organizacija turi ugdyti vaikus žmonėmis, sąmoningai drausmingais, sugebančiais organizuotis, tikrus kolektyvistus“¹.

¹ Н. К. Крупская, Педагогические сочинения, Москва, 1959, т. V, стр. 295.

N. Krupskaja visai teisingai kolektyvinį darbą laiko būtina prielaida sąmoningai drausmei auklėti. Juk sąmoninga drausmė nėra pasyvus susilaikymas ir ramus sėdėjimas, klausant kas sako. Sąmoninga drausmė tai aktyvus organizuotas darbas, kuriame vaikai gali parodyti savo savarankiškumą, iniciatyvą, savitarpio pagalbą ir bendrą atsakomybę už pasiimto uždavinio įvykdymą.

Sakydama, kad vaikų sąmoningą drausmę reikia auklėti kolektyviniame darbe, N. Krupskaja remiasi marksizmo-leninizmo teiginiu apie masės ir asmenybės santykį. Marksistui aišku, sako N. Krupskaja, kad asmuo, koks jis gabus bebūtų, už savo klasės ribų maža tereiškia, bet jei eina su klase, ypač su pažangia klase, jis tampa jėga. Didžią asmenybę, sąmoningai drausmingą žmogų, kovojantį už kolektyvo interesus, būtina ugdyti kolektyve, darbe. VI RLIKJS suvažiavime N. Krupskaja plačiai kalbėjo apie leniniečio paruošimą. Ji pabrėžė, kad mūsų epochoje asmeninis gyvenimas negali būti atskirtas nuo kolektyvo, kad asmeninio gyvenimo atitrūkimas nuo visuomeninio anksčiau ar vėliau priveda prie komunizmo statybos reikalų išdavimo. Todėl reikia sujungti asmeninį gyvenimą su kova už komunizmo reikalą. „Reikia mokėti savo gyvenimą susieti su visuomeniniu gyvenimu. Tai ne asketizmas. Priešingai, toks susiejimas, tai, kad bendras visų darbo žmonių reikalas tampa asmeniniu reikalu, praturtina asmeninį gyvenimą. Gyvenimas nepasidaro skurdesnis, jis suteikia tokių ryškių ir gilių pergyvenimų, kokių niekad neduodavo miesčioniškas šeimyninis gyvenimas. Mokėti susieti savo gyvenimą su darbu komunizmo naudai, su darbo žmonių kova už komunizmo statybą — tai vienas uždavinių, kuris yra mums iškilęs“².

Visada, susiejant savo asmeninį gyvenimą su kolektyvo gyvenimu, reikia kai kuo save apriboti, kai ko atsisakyti, suderinti asmeninius troškimus su kolektyvo siekimais. Šis asmens sugebėjimas kaip tik ir yra drausmingumo pasireiškimas. Kalbėdama su jaunimu ir pionieriais, N. Krupskaja ne kartą pabrėždavo, kad sąmoninga drausmė reikalauja palenkti savo asmeninius interesus kolektyvo reikalams, daryti ne tą, ką šiuo metu nori, ne taip, kaip pats nori, bet daryti tą ir taip, kas viso kolektyvo yra nutarta, kas padeda viso kolektyvo gyvenimui tvarkyti. Ji atkreipė jaunimo dėmesį į tai, kaip partija reikalauja iš komunisto nusilenkti jos nutarimams. Nors ir kaip sunkus ir nemalonus, atsakingas ar pavojingas būtų darbas, komunistas atliks jį nesvyruodamas, nes to reikalauja iš jo partija, tai reikalinga bendram labui.

N. Krupskaja kritikuoja carinę mokyklą už tai, kad vaikus ji versdavo rūpintis tik savimi. Jiems neleisdavo nei susiburti, nei padėti vieni kitiems. Be to, pats dėstymas joje buvo sausas, neįdomus, teikiamos žinios tolimos nuo gyvenimo. Vaikai nesitenkina tuo, kad jie bus gyvenimui, visuomenei naudingi už kelerių metų. Jie nori tuoj veikti, dirbti ir panaudoti savo žinias. O šito carinė mokykla vaikams kaip tik ir neleido. Todėl tokioje mokykloje negalėjo būti sąmoningos drausmės. Tvarka pamokose buvo palaikoma tik riksmu, bausmėmis, bendra dresūra.

Tarybinė mokykla dirba kitaip. Joje remiamasi vaikų kolektyvu, ypač pionierių organizacija. N. Krupskaja nurodė du kelius drausmės auklėjimui: seną — buržuazinį ir naują — komunistinį. „Jei žiūrėsime atgal — tai drausmę palaikysime grasinimais, bausmėmis, pašalinimais, apdovanojimais, skirstysim vaikus į aveles ir ožiukus, skųsime tėvams

² N. K. Krupskaja, Rinktiniai pedagoginiai raštai, Kaunas, 1960, p. 244.

ir pan.; jei žiūrėsime pirmyn — steigsi-
me vaikų organizacijas, kaip bendrais
siekimais ir pergyvenimais susietus kole-
ktyvus, kuriuose vaikai jausis drau-
gais, kuriuose jie nieko nebijos, nieko
nedarys pasirodymui, kur jie jausis aktyviais tarybinės santvarkos nariais,
drauge su suaugusiais kovojančiais už
geresnį gyvenimą“³.

Komunistiškai auklėjant vaikus, pri-
mtinas tik antrasis kelias. Mūsų vaikai
veržlūs, jie nori dirbti įdomų, prasmin-
gą darbą. Vaikai nedrausmingi dažnai
būna todėl, kad jie neturi ką veikti, kad
jų darbas neorganizuotas. Tada jie savo
energiją ima reikšti chuliganišku elge-
siu, kuriam mokytojai stengiasi užkirsti
kelią bausmėmis. Bet tikslo vis tiek ne-
pasiekia. N. Krupskaja teisingai tvirtina,
kad dėl vaikų nedrausmingumo daž-
niausiai būna kalti ne vaikai, o suaugu-
siejį, laiku jais nepasirūpinę. Vaikus
reikia būtinai organizuoti į kolektyvą,
kuris siektų bendrų tikslų, kad vaikai
jame būtų atsakingi ne tik už savo atlie-
kamo darbo dalį, bet ir už savo draugų
darbą.

Kolektyvo siekiami tikslai vaikams tu-
ri būti aiškūs. Vaikas tik tada laisvu no-
ru ir pareigingai vykdys jam pavestą
darbą, kai supras jo būtinumą bei rei-
kalingumą ne tik sau, bet ir visiems.
N. Krupskaja duoda pavyzdį berniuko,
kuris niekieno neverčiamas vienas naktį
eina parnešti vaistų sergančiai motinai.
Jis motiną labai myli, žino, kad tik vais-
tai gali ją išgelbėti, todėl ir prisiverčia
eiti. Tokių pavyzdžių N. Krupskajos ra-
stuose randame nemaža. Ji akivaizdžiai
rodo, kad vaikams negalima primesti
darbo; jie turi priprasti bendromis jėgo-
mis atidžiai stebėti gyvenimą, pamatyti,
kas reikalinga atlikti ir ką jie savo jė-
gomis gali padaryti. Drausmingame
darbe svarbu vaikų iniciatyva, jų sava-
rankiškumas ir kūrybiškumas. Jei vaikai
žinos ir mokės dirbti reikalingą bei pras-

mingą darbą, jie su visa savo jaunatviš-
ka energija ir veržlumu įsitrauks į jį, ir
jokioms išdaigoms neliks nei noro, nei
laiko, nei energijos. Šis teiginys galioja,
organizuojant tiek mokinių darbą pa-
mokų metų, tiek jų veiklą po pamokų.

Atsakydama į mokytojų komjaunuolių
klausimą, nuo ko pradėti drausmės auk-
lėjimą mokykloje, N. Krupskaja pataria
pirmiausia pakelti mokymo lygį, o ant-
ra — organizuoti vaikų užsiėmimus po
pamokų.

N. Krupskaja įvairiomis progomis aiš-
kina mokytojams, kaip pagerinti moky-
mo darbą pamokose, kad vaikai jose bū-
tų drausmingi. Ji pataria visai naujai
organizuoti visą darbą mokykloje. Tik
visai atsilikęs mokytojas, sako N. Krup-
skaja, mano riksmu bei įvairiomis baus-
mėmis ar išvairymu iš klasės bei mokyk-
los sudrausminti mokinius. Nuo šito mo-
kinių drausmė tik visai pairs. Reikia
vaikus įtraukti į darbą pamokoje, sudo-
minti dėstomu dalyku, suinteresuoti at-
liekamu darbu. Vaikai turi suprasti, kad
be žinių negalima kurti komunistinės vi-
suomenės. Tarybiniai vaikai žingeidūs,
visada turi daugybę įvairių klausimų.
Pamokose vaikai turi gauti atsakymus
į šiuos klausimus. Mokytojas turi sudo-
minti vaikus jų sprendimu. N. Krup-
skaja teigia, kad sudominti vaikus pamokos
darbu ir pravesti įdomią pamoką — tai
du visai skirtingi dalykai. Galima pra-
vesti labai įdomią pamoką, o mokinių
nesudominti pačiu mokomuoju dalyku.
Svarbiausia tai mokytojo meilė savo da-
lykui, susižavėjimas juo ir mokėjimas sa-
vo susižavėjimą perteikti mokiniams, už-
degti juos. N. Krupskaja, puikiai pažin-
dama vaikų psichiką, įspėja mokytojus
dėl vaikų nepastovumo. Todėl svarbu
mokėti vaikų interesą palaikyti, kad jų
entuziazmas neužgestų, o vis labiau įsi-
liepsnotų, kad vaikai imtų ir patys sa-
varankiškai gilintis į dalyką ir išmokyti
savarankiškai bei planingai dirbti. Mo-

³ Н. К. Крупская, Педагогические сочинения, т. V, стр. 295—296.

kiniai turi pajusti, kaip jie kasdien įgyja vis naujų žinių, išmoksta naujų darbų, kaip jie auga, kultūreja. Jie turi pamatyti, kad mokytojas jiems padeda, vadovauja, ir nuo to darbas darosi lengvesnis, našesnis, įdomesnis. Tada vaikai pajus mokytojo, kaip mokymosi organizatoriaus bei vadovo, reikalingumą, tada jie laisvanoriškai paklus visiems mokytojo nurodymams ir reikalavimams.

Mokytojas privalo išmokyti vaikus planingai mokytis. Mokiniam turi būti aiškus kiekvienos pamokos darbo tikslas ir planas. Ir ne tik vienos pamokos planas, bet ir viso mokytojo darbo planas ir visos mokyklos mokymo darbo planas. Mokytojas savo darbą smulkiai planuoja. „Svarbu,— sako N. Krupskaja,— kad tie planai nebūtų tik pačiam mokytojui. Mokytojas turi mokėti supažindinti su jais kiekvieną mokinį, išaiškinti vaikams tai, kas yra svarbiausia plane... Reikia, kad planingumo laikytųsi ne tik mokytojas, jis turi mokėti vaikus įtraukti į tą planingumą, nes tai mums labai svarbu, tai ugdo vaikų mokėjimą planingai dirbti“⁴. Planingas darbas, žinojimas plano visiems metams, mažesniems laikotarpiams ir žinojimas kiekvienos pamokos plano leidžia vaikams pajusti darbo perspektyvą, padidina jų sąmoningumą, atsakomumą, o tuo pačiu ir drausmę pamokoje.

Žinoma, drausmė pamokoje daug priklauso ir nuo mokytojo sugebėjimo perteikti žinias. N. Krupskaja labai vertina mokytojo pasakojimo meniškumą ir pataria visiems mokytojams šio meno išmokyti. Kai mokytojas gražiai pasakoja, tai drausmė pamokoje savaime būna. Daugelyje savo straipsnių N. Krupskaja nurodo, kaip pagerinti įvairių dalykų dėstymo metodiką, kad mokiniai sąmoningai įsisavintų medžiagą ir išmokyti savarankiškai dirbti ir domėtis mokomu dalyku. Mokinių drausmingumui padinti

reikia, kad kiekvienas mokinys būtų įtrauktas į darbą. Užduotis reikia skirti individualiai pagal mokinių pajėgumą, skatinti jų savarankiškumą ir aktyvumą. Jei mokytojas duoda visiems mokiniams vienodą darbą ir vienodus klausimus, tai tokio mokytojo pamokose, pasak N. Krupskajos, „darosi kažin kas neįsivaizduojamo“, nes vaikams būna nuobodu. Jei užduotys skirtos pagal vaiko žinias ir pajėgumą, tai jie įsitraukia į darbą, ir išdaigoms bei nusižengimams drausmei nebelieka laiko. N. Krupskaja smulkiai analizuoja kiekvieną pamokos etapą, nurodydama, kaip mokytojas turi dirbti, kad mokiniai įsisavintų žinias ir būtų sąmoningai drausmingi. Jos pastabos svarbios ir aktualios ir dabartinei mokyklai.

Ji smulkiai sustoja ties namų darbų užduotimis ir pabrėžia, kad jos gali arba pasitarnauti mokinių drausmingumui ugdyti, arba tiesiog pratinti juos prie nedrausmingumo, apgaulės, išsisukinėjimo ir visiško pareigos bei atsakomybės jausmo praradimo. Metodškai teisingai skiriami namų darbai „... gali ir privalo būti priemone sąmoningai drausmei ugdyti, gali ir turi ugdyti atsakingumo jausmą“⁵. N. Krupskaja duoda daug vertingų, principinių nurodymų dėl namų darbų užduočių metodikos. Pirmiausia namų darbai turi būti individualizuojami, kad, juos atlikdamas, mokinys jautytų savo augimą, praturtėjimą žiniomis ir įgūdžiais. Namų darbai turi būti mokiniam įveikiami ir tiksliai bei aiškiai dozuojami apimties ir laiko atžvilgiu. N. Krupskaja duoda daug pavyzdžių, kaip mokytojas visai nesiskaito su realiomis vaiko galimybėmis: tai duoda perskaityti knygą, kurios niekur negalima gauti, tai liepia per vieną vakarą surinkti žinias apie gyventojų raštingumą, socialinę padėtį ar kt. Duodami namų darbus, mokytojai privalo vaikus instruk-

⁴ N. K. Krupskaja, Rinktiniai pedagoginiai raštai, p. 556.

⁵ Ten pat, p. 546.

tuoti, kaip juos atlikti, kad mokiniams nereikėtų klaidžioti ir veltui eikvoti laiką ir energiją. Be to, namų darbų atlikimas turi būti sistemingai kontroliuojamas. Ir tik tada, kai namų užduotys teisingai duodamos ir atsižvelgiama į realias sąlygas ir galimybes jas atlikti, jos yra veiksminga priemonė mokinių savarankiškumui, organizuotumui ir drausmingumui auklėti.

Be abejo, drausmės auklėjimas ne vien tik nuo mokytojo priklauso, nors jis būtų ir talentingiausias. Tai negali būti izoliuota nuo visos mokyklos darbo bei tvarkos. Čia svarbi kiekviena smulkmena: ir mokyklos vidaus tvarka, ir režimas, ir visas jos darbo darnumas.

Analizuodama politinius, socialinius ir ekonominius pakitimus visuomenėje po Spalio socialistinės revoliucijos, N. Krupskaja atkreipia dėmesį į tai, kad dabartiniu metu šeimos auklėjamasis vaidmuo mažėja. Išsivysčius stambiai pramonei ir stambiam tarybiniam bei kolektyviniam žemės ūkiui, tėvai išsina dirbti iš namų. O tai bloga ne tik todėl, kad tėvai būna priversti palikti vaikus vienus, bet ir todėl, kad vaikai negauna to teigiamo fabrikinio ar stambaus žemės ūkio darbo auklėjamojo poveikio, kurį gautų, dirbdami kartu su tėvais. Dėl to mokyklos auklėjamoji įtaka vaikams didėja. Bet mokykla turi keisti savo darbo charakterį. Jei seniau mokykla teikdavo tik žinias, tai dabar ji turi ne tik suteikti mokiniams tam tikrą žinių kiekį, bet ir organizuoti vaikų darbinę veiklą. Šiuo metu mokykla dar nemoka gerai organizuoti vaikų darbo, ir tai yra viena iš jų nedrausmingumo priežasčių.

N. Krupskaja nurodo svarbias vaikų darbo organizavimo gaires, pagrindines sąlygas, kuriomis darbas duoda didžiausią auklėjamąjį efektą. Pirma, darbas turi būti vaikui įdomus; antra, jis turi tarnauti vaiko įgyti teorinių žinių praktiniam pritaikymui; trečia, vaikas turi

matyti savo darbo rezultatus ir jo naudą kolektyvui; ketvirta, vaikai turi dirbti ir už mokyklos sienų, kad jau mokymosi metu jaustųsi esą naudingi visuomenei. Be to, N. Krupskaja sako, kad „kalbant apie darbą, reikia turėti galvoje vaikų nuovargį, kuris yra žymiai didesnis už suaugusių. Todėl reikia atsargiai elgtis ir atsižvelgti į įvairaus amžiaus vaikų jėgas. Jeigu vaikams užkrausime nepakeliamą darbą, tai mes auklėsime tinginius, žmones, kurie šaltai žiūrės į darbą. Reikia taip padaryti, kad darbas būtų ir įdomus, ir pakeliamas, ir kad tuo pat metu tai būtų kūrybinis, o ne tik mechaninis darbas“⁶.

Mokykla taip pat turi organizuoti ne tik mokymąsi ir darbinę mokinių veiklą, bet privalo padėti vaikams protingai ir kultūringai praleisti ir visą nepamokinį laiką. Užklasinėje ir užmokyklinėje veikloje išskyla pačių vaikų aktyvumo, iniciatyvos, savaveiksmiškumo bei savarankiškumo reikšmė. N. Krupskaja pabrėžia vaikų sugebėjimą organizuotis ir palaikyti drausmę savo tarpe. Ji labai daug yra kalbėjusi ir rašiusi apie mokinių savivaldą. Tačiau didžiausią dėmesį skyrė pionierių organizacijai.

N. Krupskaja visai teisingai pionierių organizaciją laiko viso vaikų kolektyvo avangardu. Pionierių organizacija, kaip visuomeninė-politinė vaikų organizacija, turi tikslą drauge su komjaunuoliais ir partija kovoti už naujos, komunistinės, visuomenės sukūrimą. Todėl jos veikla įvairi, plačios apimties, reikšminga. Be to, pionierių organizacija turi darnią kolektyvo struktūrą, savo valdžios organus, veikia laisvanoriškumo bei savarankiškumo principais. Todėl gali daug nuveikti, kovodama už mokslą, už vaikų sąmoningumą, drausmingumą, įtraukti juos į visuomeninį darbą ir, aplamai, auklėti komunistinės moralės dvasia. N. Krupskaja didelės reikšmės pionierių organizacijai teikia svarbiausia dėl jos

⁶ N. K. Krupskaja, Rinktiniai pedagoginiai raštai, p. 283.

politinio pobūdžio, dėl to, kad vaikai tokiame jautriame savo gyvenimo periode įsijungia į kovą už didingą naujos visuomenės sukūrimą, tą tikslą, už kurį kovoja darbininkai visame pasaulyje. Dalyvavimas šioje kovoje sužadina vaikams savo vertės supratimą. Pionierių organizacija todėl nepaprastai sudrausmina vaikus ir ugdo juose sąmoningą pažiūrą į darbą. Dėl tos ypatingos pionierių organizacijos auklėjamosios reikšmės tarybinė mokykla negali be jos apsieiti, turi dėti visas pastangas plėsti pionierių veiklą.

N. Krupskaja nenuilstamai siekė, kad pionierių organizacija būtų plečiama, stiprinama bei gerinama jos veikla. Šiai idėjai propaguoti ji skiria visą eilę straipsnių, kalbų bei pranešimų suaugusiems ir vaikams. Kalbėdama, kad reikia siekti sąmoningos drausmės, ji kviečia visus vaikus organizuotis į pionierių organizaciją. „Stiprinkite, vaikai, pionierių organizaciją, vaikų savanoriškąsias draugijas, organizuokitės, pritraukite į organizaciją visus vaikus — tai kelias nedrausmingumui, apsileidimui, kvailiems išsišokimams išgyvendinti“⁷.

Tačiau tokios didelės auklėjamosios reikšmės pionierių organizacija turės tik tada, kai darbas bus gerai vedamas. Kiekvienam pionieriui turi būti aiškus jos tikslas, kiekvienas turi degti neapykanta visokiai eksploatacijai, priespaudai, mokėti ją gyvenime pastebėti ir mokyti kovoti už visų senų liekanų išgyvendinimą, už naujo gyvenimo sukūrimą, kovoti už Lenino idėjas.

N. Krupskaja mokėjo giliai įžvelgti į vaikų vidaus pasaulį, žinojo vaikų psichologiją. Ji savo kalbose mokytojams ir komjaunuoliams pionierių vadovams nuolat aiškino, kad vaikai sugeba susižavėti suaugusiųjų revoliucinėmis mintimis, pasiimti jų nuotaikomis, susižavėti komunistiniais lozungais, bet visai nepajėgia suprasti po šiomis abstrakci-

jomis slypinčio konkretaus turinio, kuris suaugusiems yra visai aiškus. Todėl vaikai pionieriai su entuziazmu pasisako esą pasiryžę kovoti už darbininkų klasės reikalą, įgyvendinti Lenino priesaakus, kurti komunistinę visuomenę, kovoti su darbo žmonių eksploatacija, su senosios santvarkos atgyvenomis ir t. t. Bet konkrečiai jie nežino, kaip reikia kovoti, nesupranta Lenino priesaakų esmės, nežino, kaip juos įgyvendinti, ir dažnai arba visai nieko neveikia, arba elgiasi visai nesuderinamai su skelbiamais šūkais. Mokytojų, auklėtojų uždavinys atskleisti tų abstrakčių sąvokų ir lozungų konkretų turinį, įtikinti jų teisingumu, mobilizuoti atitinkamą bendrą kolektyvinę veiklą. Todėl įtikinimas turi būti pagrindinis metodas.

N. Krupskaja nurodo, kaip Komunistų partija organizuoja mases kovai už vieną aiškų tikslą, kuriam būtų palenkti visi daliniai tikslai. Remdamasi giliu masių siekimu ir nuotaikų pažinimu, partija veda propagandą ir agitaciją, atsižvelgdama į tai, kas tuo metu labiausiai mases jaudina, bet niekad neužmiršdama bendro komunizmo statybos tikslo, eidama „nuo paprastų, konkrečių, artimų dalykų — prie sudėtingų, abstrakčių, tolimų dalykų, tačiau visą laiką išverčiamų į konkrečių faktų kalbą, nuolat iššifruojamų einamojo momento poreikių požiūriu ir tikslo pasiekimo požiūriu. Ir be to, ne propaganda dėl propagandos, ne agitacija dėl agitacijos, o propaganda ir agitacija, tam tikru būdu organizuojanti valią, vairuojanti savaveiksmiškumą, *pasiruošimą veikti*“⁸.

Tuo pat keliu reikia eiti ir mokytojams, atliekant aiškinamąjį darbą. Reikia vengti sauso moralizavimo, įkyrių pamokymų. N. Krupskaja ne kartą tvirtino, kad būtina paveikti ne tik vaikų protą, bet ir jausmus, padaryti komunizmo kūrimo darbą jiems artimu ir brangiu, sužadinti neapykantą visam tam,

⁷ N. K. Krupskaja, Rinktiniai pedagoginiai raštai, p. 472.

⁸ Ten pat, p. 553—554.

kas sena, atgyventa, reikia uždegti juos kovai už darbininkų klasės reikalą, už Lenino priesakų įgyvendinimą.

Atsakydama į gausius komjaunonių ir pionierių klausimus ir laiškus, N. Krupskaja paliko daug gražių pavyzdžių, kaip sunkius, sudėtingus klausimus išaiškinti labai paprastu, prieinamu būdu. Ypač jos „laiškai pionieriams“ yra didelio pedagoginio meistriškumo pavyzdžiai, parodą, kaip vesti pokalbius su vaikais. Labai įdomi tų pokalbių-aiškinimų struktūra, įrodinėjimų logika, lyginamų faktų kontrastai. Matyti puikus paauglių psichikos žinojimas, parenkant tokią medžiagą, kuri jiems artima ir labiausiai paveikianti. Imkime, pvz., jos laišką „Mano ir mūsų“. Koks puikus faktas duodamas apsvarstyti. Pionierius leninietis, gerbiąs ir mylįs Leniną, jo paveiklą pasikabina ant sienos. Iš kur paveikslas paimtas? Gi išplėštas iš bibliotekos knygos. „Ne mano knyga“, — galvoja vaikas. Na, o kaip galvoja Leninas, kaip jis kovoja už tai, kad viskas, kas „ne mano“, taptų „mūsų“, kad „mūsų“ būtų taip pat branginama, saugojama, tausojama, kaip ir „mano“? Po tokio pokalbio pionieriams paaiškėjo berniuko poelgio nesiderinimas su jo įsitikinimais. Ir tuoj pat aptariama, kaip vaikai turi saugoti bendrą nuosavybę. Laiške „Apie darbą su mažyliais“ N. Krupskaja papasakoja girdėtą atsitikimą, kaip vyresni vaikai mokykloje skriaudžia mažylius. Ir tuoj pat apeliuoja į pionierių riteriškumą, į jų garbės jausmą: nejaugi pionieriai gali patys skriausti arba abejingai žiūrėti, kaip kiti skriaudžia mažuosius. Iškelusi šitą klausimą, N. Krupskaja toliau aiškina, kaip reikia mažylius globoti. N. Krupskaja yra parašiusi laiškų daugeliu labai svarbių klausimų: apie draugiškumą, apie visuomeninį darbą, apie mokymąsi, apie laiko branginimą, apie drausmę ir kt. Ir kiekvienas jos laiškas — tai nepakartojamo grožio pokalbio vedimo meno šedevras.

Tokiems pokalbiams pavyzdžius N. Krupskaja ima įvairius. Daug jų duoda iš vaikų gyvenimo, bet daugiausia — iš didžiųjų žmonių, ypač Lenino, gyvenimo. Ji net parašo straipsnį, aiškindama, ką iš Lenino biografijos reikia papasakoti vaikams. Imant pavyzdžius iš V. Lenino ar kitų žymiųjų revoliucionierių gyvenimo, reikia atrinkti tuos, kurie nušviečia juos kaip nenuilstamus kovotojus už darbo žmonių išvadavimą, parodo, kaip jie organizuodavo darbą, kaip dirbo su žmonėmis, kaip kovojo su kliūtimis, kokie jie buvo atkaklūs, ištvėringi. Visa tai yra pavyzdys, kaip vaikai turi elgtis. Ir vaikai stengiasi tais pavyzdžiais sekti.

Tačiau svarbu tuoj pat po pokalbio ta kryptimi organizuoti vaikų veiklą, nes pokalbio tikslas — nustatyti vaikų veiklos gaires. N. Krupskaja ypač vertino visuomeninį darbą. Be abejo, reikia vaikams eiti į kiną ir teatrą, organizuoti meno saviveiklą ir kt. Tačiau svarbiausia — tai visuomeninis darbas. Jis padeda suprasti visuomeninio gyvenimo reikalavimus, išmoko atidžiai stebėti ir patiems prisidėti prie naujo gyvenimo tvarkymo. Visuomeninis darbas ugdo sąmoningą drausmę, suburia kolektyvą, įgalina geriau pažinti vienas kitą, padėti vienas kitam. Tačiau reikia, kad visuomeninis darbas nebūtų vaikams priimamas. N. Krupskaja smerkia mokytojus ir auklėtojus, kurie patys sugalvoja vaikams įvairių darbų, dažnai jiems nesuprantamų, jų jėgoms per sunkių, reikalaujančių daug laiko, nuobodžių. Toks darbas bei užsiėmimas negali padėti auklėti vaikų iniciatyvos, savarakiškumo, sąmoningos drausmės. Didžiausią aktyvumą, organizuotumą vaikai parodo tik dirbdami tuos darbus, kuriuos jie patys pasirenka. Tada jie laikosi griežtos drausmės net ir smulkmenose. Vaikai greit įpranta dirbti ne taip, kaip kas nori, o kas ir kaip nutarta viso kolektyvo.

Labai svarbu, kad vaikų kolektyvas dirbtų ne bet kokią atsitiktinai pasirinktą darbą, o susidarytų atliktinų darbų planą-grafiką, kur būtų apgalvota, kuriuos darbus reikia atlikti pirmiau, kuriuos galima atidėti vėlesniam laikui. Tai išmoko vaikus numatyti darbų svarbumą ir paskirstyti juos laiko atžvilgiu. Darbų išplanavimas sulaiko vaikus nuo blaškymosi, nuo pasidavimo momento nuotaikoms, nuo šturmovimo, moko laikytis priimtų nutarimų ir juos nuosekliai vykdyti.

Ugdant sąmoningą drausmingumą, taip pat svarbu, kad vaikai dirbtų ne pavieniui, o visu kolektyvu ar atskiro mis grupėmis. Tokiame grupiniame darbe vaikas jaučiasi visumos dalele, jaučia savo darbo dalies svarbumą bendram visų siekimui, o tai labai padeda vaikui susidrausminti, pajusti pareigą.

Darbas grupelėmis vertingas dar ir tuo, kad čia vaikai išmoka paskirstyti visą darbą dalimis, numatyti, kiek asmenų reikia skirti jam atlikti, per kiek laiko jį galima atlikti, kokius darbo įrankius ir medžiagas panaudoti. Jie taip pat numato, ir kokios pagalbos, gal būt, reikės paprašyti iš suaugusiųjų, jei patys neįveiks. Žinoma, taip planuoti savo veiklą vaikai ne iš karto išmoka. Pradžioje jie savo jėgas pervertina, pasiima sau per sunkius darbus, skiria jiems mažai žmonių, mano atliksią viską labai greitai. Bet dirbdami pamato, kad visai ne taip išeina, kaip buvo sugalvota. Tai priverčia vaikus kitą kartą geriau apgalvoti ir teisingiau įvertinti savo jėgas ir galimybes.

Nemokėdami paskirstyti darbo pagal savo pajėgumą, vaikai dažnai apkrauna užduotimis atskirus aktyvesnius, sumanesnius, drausmingesnius vaikus. Ilgainiui kolektyve susidaro grupelė aktyvistų, kurie tempia visą kolektyvo darbo planą. N. Krupskaja griežtai smerkia tokius reiškinius. Tai žalinga patiems aktyvistams: jie išpuiksta, pervargsta; tai žalinga ir pasyviesiems: jiems pasidaro

kolektyve nuobodu, jie ieško darbo kitur, atitrūksta, net visai pasišalina iš kolektyvo, o jeigu ir lieka jame, tai nieko neišmoka, ima išdykauti ir ardyti darbo drausmę.

Todėl suaugusieji turi vaikams padėti, pamokyti, patarti, kaip pasidalinti darbą, kaip realiai įvertinti sunkumus. Visa tai reikia atlikti, neslopinant nei vaikų savarankiškumo, nei jų iniciatyvos.

Nors ir labai svarbu darbą planuoti ir paskirstyti, nereikia užmiršti, kad tai tik pradžia. Pagrindinė dalis — tai pats vykdymas. Vykdomo procesas yra pats sunkiausias, jo metu pastebima daugiausia nedrausmingumo. Nedrausmingumo priežasčių yra įvairių: tai vaikas, nepratęs dirbti, greit pavargo, tai jam nusiobodo, neįdomu, tai nemoka nugalėti sunkumų, tai susikivirčio su draugais, tai kitokios priežastys. Tik neapsižiūrėk, — jau kurioje nors dalyje darbo vykdymas sušlubavo. Jei greitai laiku neištaisysi padėties, tai gali sužlugti visas darbas.

Todėl vaikų drausmingumui auklėti darbo metu didelės reikšmės turi kontrolė. Savo kalboje VIII VLKJS suvažiavime N. Krupskaja, nors ir pritaria komjaunuolių pasiūlymui organizuoti kontrolierių brigadas, bet įspėja, kad šito neužtenka, nes jos gali veikti tik tarpiais arba tik įvykdžius darbą. O tai gali būti jau per vėlu, daug kur gali būti padaryta nebepataisomos žalos. Svarbiausia, sako N. Krupskaja, pačiame darbo procese išvelgti nesklandumus ir užbėgti jiems už akių. Jei tai svarbu suaugusiųjų darbe, tai vaikų veikloje vidinė darbo proceso kontrolė yra būtina jų drausmingumo auklėjimo sąlyga.

Kalbėdama apie pionierių kolektyvo darbą, N. Krupskaja reikalauja jo kontrolės. Kontroliuoti turi, žinoma, ir suaugusieji vadovai, bet nepaprastos reikšmės turi ir pačių vaikų kontrolė. Iš pačių vaikų kontrolės priemonių N. Krupskaja plačiausiai analizuoja dvi: vaikų

savitarpio pagalbą darbo metu ir vaikų darbo bei poelgių aptarimą bendrame kolektyve.

Vaikų savitarpio pagalba darbo metu — tai ne tik draugiškumo, bičiuliškumo bei jautrumo draugams pasireiškimas. Savitarpio pagalba reikalauja budriai sekti, ką dirba kiti, kaip jiems sekasi, nes tai, kaip bus atliktas darbas, priklauso nuo visų. Pastebėjus nesklaidumą, galima užbėgti už akių, kad nebūtų sužlugdytas darbas, kovoti su nedrausmingumu, nesąžiningumu, dykinėjimu ir kt. negerovėmis. O tokia kova yra vienas iš sąmoningos drausmės bruožų.

Kita kontrolės forma, kurią plačiai nagrinėja N. Krupskaja,— tai kolektyvo atliktų darbų ir atskirų narių poelgių aptarimas kolektyve. Tokių aptarimų metu vaikai analizuoja, kas buvo atlikta ir kaip pavyko atlikti, kas trukdė. Tada paaiškėja visi nesklaidumai, jų priežastys, duodamas įvertinimas, kas gera, kas bloga buvo darbe. Taip susidaro viešoji kolektyvo nuomonė. Viešoji kolektyvo nuomonė yra stipri drausminanti jėga, bet ją išugdyti nepaprastai sunku.

Ugdyti teisingą viešąją nuomonę vaikų kolektyve sunku todėl, kad čia reikalinga ne tik veiksmy analizė, bet ir kritika bei savikritika. Kalbėdama apie kritiką VIII VLKJS suvažiavime, N. Krupskaja sakė, kad lengviausia kritikuoti vadus, nes jie daug dirba, o kas daug dirba, daug ir klaidų daro. Nesunku kritikuoti ir save. Sunkiausia kritikuoti kolektyvo narius, nes, netinkamai kritikaujant, galima tik barnius ir rietenas sukelti.

Išvystyti kritiką ir savikritiką vaikų kolektyve dar sunkiau. Vaikai nemoka analizuoti darbo veiksmy, nemoka kritikuoti vadų, apie save bijo ką nors pasakyti, o apie draugus nedrįsta ir žodžio ištart, kad jų neapšauktų skundikais. Nežiūrint tų sunkumų, reikia vaikus mokyti kritikuoti, nes be šito viešosios kolektyvo nuomonės nesudarysime. Visai

teisingai N. Krupskaja tvirtina, kad mūsų vaikų organizacijose būtina sudaryti viešąją nuomonę, viešai svarstyti elgesio klausimus. Kolektyvo pasmerkimas ar pritarimas padeda vaikams susidrausminti, prisiderinti prie kolektyvo reikalavimų. Kolektyvo jėga — didelė jėga. Tik ją naudoti reikia protingai. N. Krupskaja įspėja, kad jos negalima panaudoti vaikų baudimui ar šalinimui iš kolektyvo.

Iš gausių N. Krupskajos kalbų ir pokalbių su pionieriais matome jos neigiamą požiūrį į bausmes aplamai, o ypačingai bausmių vartojimą vaikų kolektyve, pionierių organizacijoje. Ji griežtai kritikuoja tiek užsienio mokyklą, tiek tarybinėje mokykloje beįsigalinčią praktiką perduoti mokinių savivaldybėms mokinių baudimo funkciją ir teisę šalinti mokinius iš mokyklos. Toks žingsnis tik parodo, kad mokytojai nesugeba susitvarkyti su dezorganizatoriais, atsako nuo atsakomybės už vaiką ir tą atsakomybę bei savo nemalonias ir sunkias pareigas užkrauna ant silpnų vaikų kolektyvo pečių. N. Krupskaja iš viso smerkia mokinių šalinimą iš mokyklos. Ji teigia, kad šalinti iš mokyklos galima tik tokius vaikus, kurie turi ypatingų ydų ar iškrypimų, kuriais gali užkrėsti visą kolektyvą. Toks šalinimas turi tikslą apsaugoti kolektyvą nuo demoralizuojančios įtakos. Čia N. Krupskaja visai teisi, reikalaudama tą priemonę panaudoti labai atsargiai, jaučiant didelę atsakomybę už tokį žingsnį. O visais kitais nedrausmingumo pasireiškimo atvejais mokytojai, ypač vaikų organizacijos, gali susitvarkyti, panaudodami kitokias auklėjamojo poveikio priemones. Vaikų šalinimas iš kolektyvo ar bent grasinimas šalinti, pasak N. Krupskajos, tik silpnina kolektyvą, bendradarbiavimą, draugiškumą, iškraipo pagalbos draugams supratimą.

Pionierių organizacija — tai vaikų organizacija, sudaryta auklėjimo ir savi-auklos tikslais. Jai vadovauja suaugu-

sieji. N. Krupskajos mintys, liečiančios pionierių organizacijos darbo charakterį bausmių, grasinimų ir pašalinimų iš kolektyvo klausimu, yra visai teisingos. Ji ragina nešalinti neklaužadų iš savo tarpo, o juos perauklėti. Aiškindama sąvoką „pionierius visiems vaikams pavyzdys“, N. Krupskaja pabrėžia, kad ne tada pionieriai bus kitiems pavyzdžiu, kai patys geriausieji susibūrę užsiriš raudonus kaklaraiščius ir puikuosis prieš kitus: štai kokie mes puikūs, pavyzdinai. Pionieriai tada bus kitiems pavyzdžiu, kai mokės dirbti, mokės organizuoti vaikus, mokės pritraukti prie savęs ir perauklėti neklaužadas, chuliganus, nedrausminguosius. Įsimintinas yra N. Krupskajos kreipimasis į pionierius tokių vaikų neatstumti, nepašalinti, nes tada jais niekas nepasirūpins, jie nueis visai blogais keliais. Ji smerkia kai kurių pionierių organizacijų atsiribojimą nuo nepionierių vaikų, tai, kad jiems neleidžiama dalyvauti bendrame darbe. Ji liepia pionieriams imti pavyzdį iš partijos, kuri suburia apie save plačias mases, įtraukia jas į savo iškeltų uždavinių sprendimą ir tuo perauklėja.

N. Krupskaja moko pionierius būti teisingais, objektyviais, neiškirti savęs iš kitų. Duoda pavyzdį, kaip neteisingai buvo pasielgta, kai pionieriai pirmūnai buvo apdovanoti, o pirmūnė mergaitė nebuvo apdovanota vien tik todėl, kad ji nepionierė. N. Krupskaja labai vaizdžiai nupasakoja, kaip mergytė nustebusiomis išplėstomis akytėmis seka, kad vienas po kito apdovanojami pirmūnai pionieriai, o jos visiškai niekas nepakviečia. N. Krupskaja atkreipė dėmesį į tai, kokia trauma padaryta mergaitės psichikai. Duoda ir kitą pavyzdį, kaip pionieriai neįsigilinę smarkiai kritikavo berniuką už tai, kad jis praleido pamokas ir dėl to jam neskyrė apavo. Pasirodė, kad berniukas negalėjo mokyklos lankyti dėl ištvinusios upės. N. Krupskaja tokių pionierių elgesį vadina biurokatišku ir formaliu. Ji duoda eilę pavyzdžių, kaip

jautriai reikia žiūrėti į draugą net tada, kai jis nusižengia drausmei. Būtinai reikia išsiaiškinti nedrausmingumo priežastis, išmokyti pašalinti tas priežastis savo jėgomis, padedant draugams ar kreipiantis pagalbos į suaugusius. Jei vaikas pats kaltas, krečia išdaigas dėl tariamo narsumo parodymo, tokiais atvejais reikia nuvainikuoti jo „didvyriškumą“, pasmerkti jo elgesį, bet nedžiūgauti, nesizavėti juo. Tada tokie „naršioliai“ patys pamatys savo poelgių niekingumą. Kai pionieriai taip jautriai, teisingai, su meile kritikuos savo draugus, padės jiems kiek galėdami, tada visai nereikės vartoti jokių bausmių, kurios vaikų tarpan visados įneša daug skausmo, nesusipratimų, draugiškumo pažeidimų. Visus nesusipratimus reikia draugiškai išsiaiškinti ir padėti patiems ištaisyti.

N. Krupskaja ypač smerkia vaikų skundimą tėvams, tėvų iškvietimą ir t. t. Tokių priemonių pionierių organizacija neturėtų taikyti. Tokie iškvietimai visada baigiasi tuo, kad tėvai namuose su vaiku žiauriai atsiskaito, pavartodami dažnai ir neleistinas fizines bausmes.

N. Krupskaja neatpalaiduoja ir pačių vaikų nuo atsakomybės už savo veiksmus. Ji smerkia pionierių skundimąsi, kad jų niekas neauklėja. N. Krupskaja iškelia saviauklos klausimą ir reikalauja patiems save auklėti, nelaukiant, kol kas nors kitas ims tai daryti. Tai labai svarbu, ypač auklėjant drausmingumą. Ji ne kartą vaikams pabrėžia, kad reikia nuolat save sekti, susitvardyti, susilaikyti. Pataria visiems susidomėti saviauklos klausimu, ypač savo valios stiprinimu, nes be valios žmogus bus visada nedrausmingas. N. Krupskaja nurodo žaidimus, specialiai skirtus savitvardos, valios, charakterio ugdymui. Valingumui ir savitvardai ugdyti pataria panaudoti darbą, įvairius įpareigojimus, prisiverčiant atlikti juos laiku ir gerai. N. Krupskaja siūlo saviauklos tikslais turėti poelgių apyskaitos knygeles, kuriose būtų

užrašoma, kas reikia padaryti, kada kas atlikta, kodėl neatlikta. Tai išmoko analizuoti savo poelgius, išvengti tuščio laiko leidimo, priverčia atkreipti dėmesį į stoką atsakomybės, pareiškimo, ištvėrmės darbe. Tokios knygelės padės atsikratyti daugelio savo valios bei charakterio trūkumų, išsiugdyti sąmoningą drausmę.

Kaip matome, N. Krupskaja savo veikaluose plačiai nagrinėja sąmoningos drausmės auklėjimo klausimą. Ji nurodo kolektyvo, ypač pionierių organizacijos, vaidmenį. Kolektyvo gyvenimas, jo darbas galimas tik tada, kai yra dariniai suderinta veikla, didelis susiklausymas. Ji nurodo daug būdų ir priemonių sąmoningai drausmei auklėti, drausmei be prievartos, be bausmių baimės,

o iš įsitikinimo, kad taip reikia gyventi ir dirbti. Jos teiginiai, paremti marksizmo-leninizmo ideologija, Komunistų partijos veiklos pavyzdžiais ir giliu, subtiliu vaiko psichikos pažinimu, didele pedagoginio ir partinio revoliucinio darbo praktika, atskleidžia auklėjimo proceso dėsningumus ir nurodo, kaip juos įsisavinti. Todėl N. Krupskajos mintys auklėjimo klausimais, ypač sąmoningos drausmės auklėjimo klausimais, nesensata, jos aktualios ir šiandien. N. Krupskajos pedagoginis palikimas skatina mokytojus, auklėtojus gilintis į pedagoginį procesą, kelti savo pedagoginį meistriškumą ir pasiekti geresnių rezultatų, komunistiškai auklėjant mūsų jaunąją kartą.

VVPI
Pedagogikos katedra

Įteikta
1969 m. lapkričio mėn.